

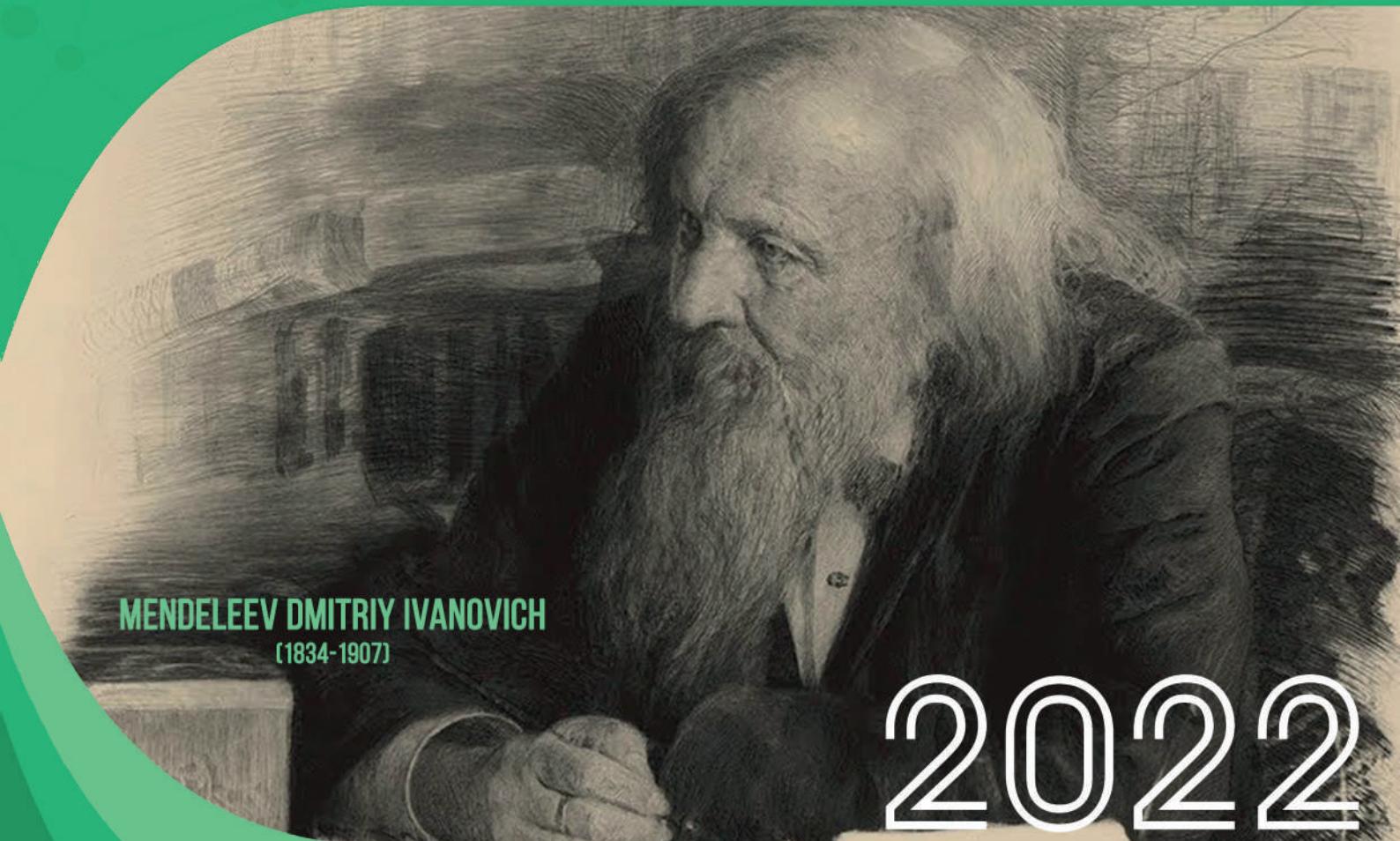
Tadqiqot.uz

ANJUMAN | КОНФЕРЕНЦИЯ | CONFERENCES

O'ZBEKISTONDA MILLIY TADQIQOTLAR: DAVRIY ANJUMAN

DAVRIYLIGI: 2018 | 2022

MENDELEEV DMITRIY IVANOVICH
(1834-1907)

2022
FEVRAL
№37

CONFERENCES.UZ

Toshkent shahar, Amir
Temur ko'chasi, pr.l, 2-uy.

+998 97 420 88 81

+998 94 404 00 00

www.taqiqot.uz

www.conferences.uz

**ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ
ТАДҚИҚОТЛАР: ДАВРИЙ
АНЖУМАНЛАР:
7-ҚИСМ**

**НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ
УЗБЕКИСТАНА: СЕРИЯ
КОНФЕРЕНЦИЙ:
ЧАСТЬ-7**

**NATIONAL RESEARCHES OF
UZBEKISTAN: CONFERENCES
SERIES:
PART-7**

ТОШКЕНТ-2022

УУК 001 (062)
КБК 72я43

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” [Тошкент; 2022]

“Ўзбекистонда миллий тадқиқотлар: Даврий анжуманлар:” мавзусидаги республика 37-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 28 февраль 2022 йил. - Тошкент: «Tadqiqot», 2022. - 25 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн даврий анжуманлар Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиши ютуқларини амалиётга жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга бағишлиланган.

Ушбу Республика илмий анжуманлари таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илгор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Масъул мухаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хуқуқий тадқиқотлар йўналиши

Профессор в.б.,ю.ф.н. Юсувалиева Раҳима (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Доцент Норматова Дилдора Эсоналиевна(Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Исмаилов Ҳусанбой Маҳаммадқосим ўғли (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси хузуридаги Таълим сифатини назорат қилиш давлат инспекцияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманган мухандислик-қурилиш институти)

5.Давлат бошқаруви

Доцент Шакирова Шохода Юсуповна (Ўзбекистон Республикаси Ёшлар ишлари агентлиги хузуридаги ёшлар муаммоларини ўрганиш ва истиқболли кадрларни тайёрлаш институти)

6.Журналистика

Тошбоева Барнохон Одилжоновна(Андижон давлат университети)

7.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Самигова Умида Хамидуллаевна (Тошкент вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

8.Адабиёт

PhD Абдумажидова Дилдора Раҳматуллаевна (Тошкент Молия институти)

9.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Phd Воҳидова Меҳри Ҳасанова (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

10.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят ҳалқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш ҳудудий маркази)

11.Жисмоний тарбия ва спорт

Усмонова Дилфузахон Иброҳимовна (Жисмоний тарбия ва спорт университети)

12.Маданият ва санъат соҳаларини ривожлантириш

Тоштемиров Отабек Абидович (Фарғона политехника институти)

13.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобоҳонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

14.Тасвирий санъат ва дизайн

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

15.Мусиқа ва ҳаёт

Доцент Чариеv Турсун Хуваевич (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

16.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Доцент Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич (Наманганд мухандислик-курилиш институти)

17.Физика-математика фанлари ютуқлари

Доцент Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич (Наманганд мухандислик-технология институти)

18.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Т.Ф.д., доцент Маматова Нодира Мухтаровна (Тошкент давлат стоматология институти)

19.Фармацевтика

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

20.Ветеринария

Жалилов Фазлиддин Содиқович, фарм.ф.н., доцент, Тошкент фармацевтика институти, Дори воситаларини стандартлаштириш ва сифат менежменти кафедраси мудири

21.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаҳхоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

22.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

23.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Доцент Сувонов Боймурод Ўралович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

24.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Phd доцент Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

25.География

Йўлдошев Лазиз Толивович (Бухоро давлат университети)

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъулdir.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

PageMaker\Верстка\Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

**ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ
ЙЎЛИДАГИ ТАДҚИҚОТЛАР**

1. Islomova Go'zal Ilhom qizi	
NUTQNING SOFLIGINI TA'MINLASHDA "PARAZIT" SO'ZLARNING SALBIY VA	
IJOBIV TA'SIRI	7
2. Ataboyeva Gulasal Adilbekovna	
NEMIS TILI DARSLARIDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARIDAN	
FOYDALANISH	8
3. Babajanova Rayxon Rajabbayevna	
DEVELOP THE LEARNER`S ORAL SKILLS BY SINGING ENGLISH SONGS.....	10
4. Shaxnoza Jumaqulova	
ETIMON ETIMOLOGIYANING OB'YEKTI SIFATIDA	12
5. Ҳавасхон Шокирова	
ПРЕСУППОЗИЦИЯ – ТИЛНИНГ ИЧКИ ИМКОНИЯТИ	14
6. Ҳавасхон Шокирова	
СЕМАНТИКАНИНГ ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ ВА ТАРАҚҚИЁТИ	16
7. Valiyeva Nargizakhon Zamir qizi, Abdusamadov Zafar Nurmatovich	
FEATURES OF INTERPRETATION OF INDIVIDUAL INTERTEXTUAL SPACE IN	
LITERARY TEXTS	19
8. Rasulova Zarifa	
THE HISTORY OF LINGUISTIC TYPOLOGY.....	21
9. Valiyeva Nargizakhon Zamir qizi, Abdusamadov Zafar Nurmatovich	
INTERDISCURSIVITY IN LITERARY TEXTS	23

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ЙЎЛИДАГИ ТАДЌИҚОТЛАР

NUTQNING SOFLIGINI TA'MINLASHDA “PARAZIT” SO'ZLARNING SALBIY VA IJOBIVY TA'SIRI

Islomova Go'zal Ilhom qizi
Navoiy viloyati, Xatirchi tumani
2-umumiyl o'rta ta'lif maktabining
ona tili va adabiyot o'qituvchisi
+99893 326 54 14

Annotatsiya: Ushbu maqolada “parazit” so’zlarning nutq sofligiga salbiy va ijobjiy ta’siri haqida, “parazit” so’zlarni nutqdan bartaraf etish usullari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so’zlar: “parazit” so’zlar, nutq, nutqning kommunikativ sifatlari, nutq madaniyati.

O’zbek tili leksikasi kundan kunga taraqqiy etib bormoqda. Bunda ichki imkoniyatlar bilan bir qatorda tashqi imkoniyat, ya’ni o’zga tillardan kirib kelgan so’zlarning lug’at tarkibimizni boyitishi ham yaqqol ko’zga tashlanadi. So’nggi davrlarda chetdan kirib kelgan so’zlarimizning soni nihoyatda ko’paydi. Bunday so’zlar qatoriga yuzlab so’zlarni misol qilishimiz mumkin. Kompyuter, menijer buxgalter, internet, telefon, bank... kabi leksimalar nutqimizda faol qo’llanilib kelmoqda.

Bugungi kunda, jadal taraqqiy etayotgan davrda, chetdan o’zlashgan leksimalarni , hatto o’zqatlamga oid leksimalarni me’yordan ortiq qo’llashimiz “parazit” leksima tushunchasini nutqimizga kirib kelishiga sabab bo’lmoqda. “Parazit” atamasi hamma uchun ma’lum. Uning ma’nosи yunoncha “parasitos” – “tekino’r, hamtovoq” bo’lib, asosan, jonli orzanimlarga nisbatan qo’llangan. Bunday organizmlar boshqa organizm hisobiga yashab, shu organizm salomatligiga ta’sir etadi. Bu leksimaning nutq bilan aloqasi yo’qdek tuyuladi. “P a r a z i t ” leksima bu nutqimizda noo’rin va juda ko’p qo’llanadigan: *shu, o’sha, karochi, xarosho, qisqasi, shunday, aniqrog’i, abezatolno...* kabi so’zlardir. Bunday leksimalar ifoda etilgan fikrning umumiyl leksik ma’nosini qabul qilinishini tubdan o’zgartiradi: “parazit” leksimalar aytilgan fikrlarning umumiyl ma’nosini “yeyishadi”. Bugungi kunda eng keng tarqalgan “parazit”lar quyidalar: like, mmm, imm, ok... Ushbu leksimalar internetdagи turli saytlarda eng faol leksimalar qatoridan o’rin olgan. Bunday “parazit”larning ayrimlari o’zlashgan qatlama so’zlari bo’lib, o’z leksik ma’nosiga ham ega va ularni nutqida o’rinli qo’llaydigan kishilarni ham uchratish mumkin:

Yugur, “tez yordam”ni chaqir!

Ok

“Parazit” leksimalarni nutqida ko’p qo’llaydigan kishi fikrni aniq va sof ifoda eta olmaydi, u haqida o’zgalar savodsiz, o’ziga ishonmaydigan odam degan fikrga borishadi va unga jiddiy e’tibor qaratishmaydi. Bunday insonlar o’zini chalkashtiradi va atrof- muhitga, jamiyatdagi o’zgarishlarga befarq bo’ladi.

O’rni kelganda, “parazit” leksimalarning foydali funksiyalarini ham aytib o’tish lozim. Ular kishilarni tezroq fikr bildirishiga sabab bo’ladi, noqulay savol berilganda vaziyatdan oson chiqishga yordam beradi, “parazit” so’zlar badiiy asar va kinossenariylarda salbiy obrazlarni tasavvur qilish oson.

Nutqimizni sof holda saqlash deyarli mumkin emas. Lekin “parazit” so’zlardan xolos bo’lish nutqni yanada mazmunli bo’lish va boshqalar uchun tushunarli bo’lishini ta’minlaydi.

Foydalilanilgan adabiyotlar:

1. R.Qo’ng’urov va b. Nutq madaniyati va uslubiyati asoslari. T. “O’qituvchi” 1992
2. E.Begmatov. Notiqning nodir boyligi. T. “O’zbekiston” 1980
3. A. Xo’jayeva. Notiqlik san’ati. T. 1967

NEMIS TILI DARSLARIDA YANGI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Ataboyeva Gulasal Adilbekovna

Xorazm viloyati Urganch shahar

23-sonli maktabning Nemis tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada nemis tilini o'qitishda qanday jihatlarga e'tibor berish, yangi metodlarni dars jarayoniga qo'llash bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: nemis tili, metod, suhbat, dars, o'qituvchi, matn, grammatika, til.

Maktablarda nemis tilini o'rgatish jarayonida o'qituvchilar ko'plab pedagogik metodlardan foydalanish imkoniyatiga ega. Metodlardan foydalanishda o'quvchilar yoshi, nechi yildan beri nemis tilini o'rganayotganligi, ularning bilim darajasi va bir haftada necha marotaba dars o'tishlarini hisobga olish kerak. Eng muhim jihat esa, o'qituvchi o'quvchilarni qiziqtira olishidir. O'quvchini darsga oddiy qiziqtirish usullari bilan jalb qilgandan keyin, o'quvchilar dars mavzusini diqqat bilan tinglashni boshlaydilar. Aynan shunday vaziyatda o'qituvchi qo'llayotgan metod ijobjiy ta'sir qiladi.

Audiolingual metodning bir dars misolida asosiy xususiyatlarini ko'rib chiqamiz. Bu pedagogik metoddan foydalanishda quyidagilarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq bo'ladi:

- darsda davomida o'rganiladigan matn ustida ishslash;
- grammatik qoidalarni tushuntirish;
- mashqlar bajarish orqali o'tilgan mavzuni mustahkamlash;
- dars qurilishini soddaroq holda olib borish;
- dars paytida o'rganiladigan matnni tanishtirish.

Darslikda kiritilgan har bir matn uchun quyidagi uch omil muhim hisoblanadi:

1. O'tiladigan materialni qog'ozga tushirish orqali o'quvchilarga tushuntirish. Matnga bir necha savollar orqali murojaat qilamiz, chunki u bizga ba'zi jihatlari bilan ma'qul bo'lishi kerak: Matn qanday bositgan (sarlavha, bo'rttirishlar, bo'linishlar)? Rasmlar mavjudmi? So'z va matn qanday munosabatga kiritilgan? Bu masalalar ayniqsa, asliy (original) matnlar darsimizga kiritilgan bo'lsa, muhim ahamiyatga ega.

2. Materialning uslubiy jihatdan xususiyati (til uslubi). Darsda foydalanadigan har bir matn turi alohida til uslubiy xususiyatiga ega. Masalan, misol tariqasida oladigan taom tayyorlash retseptida ko'pincha buyruq mayli yoki otlashish shakli qo'llaniladi: Reklamada esa juda "shirin" kabi so'zlardan (solishtirish, metafora, bo'ttirish) va yangi so'z yasash usullaridan foydalaniladi.

3. Mavzudagi matn vazifasini tahlil qilamiz. Har bir matn ma'lum maqsad uchun tuziladi, masalan, poyezd harakati haqidagi axborotni aks ettirish (qatnov jadvali), mahsulotning foydaliliginini ko'rsatish (reklama), axborot berish (gazeta xabari), ma'lum ishni bajarish uchun ko'rsatma berish (foydalanish uchun tavsiya) yoki biron voqeani bayon qilish (hikoya, ertak).

Darsimizda ta'limiy funksiyani bajarish uchun mo'ljallangan matnlar mavjud bo'lish kerak. Ular grammatikaning ma'lum mavzusini yoki til hodisasiiga oid ma'lum misolni aks ettirish uchun hizmat qiladi.

Dars davomida foydalanadigan metodlarimizning samaralilik darajasini quyidagi matn orqali ko'rib chiqamiz.

Der Geburtstag

Frau Hartmann: Wie gefaelt dir Kamera?

Herr Hartmann: Mir? -Gut! Wenn gehoert sie den?

Frau Hartmann: Stefan. -Du weisst doch, er hat heute Geburtstag.

Ich moechte sie ihm schenken.

Herr Hartmann: Ja, Natuerlich. Ich vergesse die Geburtstage immer.

Frau Hartmann: Gibst du ihm die Kamera, wenn du ihm gratulierst?

Das freut ihn bestimmt.- Da kommt er ja.

Herr Hartmann: Stefan, Wie geht es dir?

Stefan: Mir: - Prima! Aber warum fragst du mich?

Herr Hartmann: Du hast doch heute Geburstag. Mutti und ich gratulieren dir und schenken dir den Fotoapparat. Gegaelt er dir?

Stefan: Ja, Vielen Dank, Mutti! -Vielen Dank, Vati! Wie funktioniert denn der Apparat?

Herr Hartmann: Moment! Ich zeige es dir, und dann machst du eine Aufnahme von uns allen.

Ushbu matnda keltirilgan suhbatda metodlarimiz uchun bir necha jihatlari bor.

Matnning qog’ozga tushirilishi: Dastlab katta fotosurat ko‘zga tashlanadi. Rasmda oila tasvirlangan, stol bayramona yasatilgan. Barcha nighohlar o‘ng tomonda fotokamerani diqqat bilan o‘rganayotgan yigitchaga qaratilgan. Surat suhbat vaziyati va mavzusidan dalolat beradi. U shuning uchun tayyorlangan va ta’limiy funksiyani bajaradi. Matnga “Tug’ilgan kun” deb sarlavha qo‘yilgan. Matnning ko‘rinishdan uning “suhbat” ekanligi yaqqol sezilib turadi.

Matnning til xususiyati: Chiroli yasatilgan stol atrofida tug’ilgan kuni nishonlanayotgan farzandini kutayotgan ota-onasi bilan suhbat qanday o‘tadi? Agar o‘g’il anchadan beri orzu qilib yurgan fotokamerani sovg’a sifatida olsa, qanday suhbat bo‘ladi? Haqiqiyimi? Hayajonlimi? Tayyorlanganmi? Bularning barchasi suhbat vaziyatida rollarni bo‘lib olgan kishilarga bog’liq.

Matn funksiyasi: Dialog “tug’ilgan kun” voqeasini tasvirlaydi. (Kim? Qayerda? Nima sovg’a qilindi? va boshqalar) haqida o‘quvchiga axborot beradi. Lekin bu hali hammasi emas. Dialog tug’ilgan kun haqida axborot berishdan tashqari boshqa muhim vazifani ham bajaradi.

Grammatikani tasvirlash. Dars davomida grammatik material bevosita dars bo‘limlari tarkibida berilmasdan, balki alohida grammatik ilovada beriladi. Bu holat grammatika dars jarayonida chiqarib tashlanishi ham mumkin, uni dars jarayonida olish shart emas, degan ma’noni anglatadi.

Nemis tili xususiyatlarida kelib chiqib, pedagogik metodlardan samarali holda foydalanish mumkin. Darsda ishlatalidigan metodlarni o‘qituvchi o‘z o‘quvchilari bilim darajasidan kelib chiqib va aynan ularga mo‘ljallab ishlatganda ularning ijobiliy foydalari ko‘proq bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. B.X.Farbermann “Ilg‘or pedagogik texnologiyalar ” T, O‘z. R. F.A. 2000.
2. R.J.Eshmuhamedov “Innovatsion texnologiya yordamida ta’lim samaradorligini oshirish yo’llari” T, 2004.
3. Г.В. Рогова Ф.М.Рабинович, Т.Е. Сахарова Методика обучения иностранным языкам в средней школе. М. Просвещение. 1991.

DEVELOP THE LEARNER'S ORAL SKILLS BY SINGING ENGLISH SONGS

BABAJANOVA RAYXON RAJABBAYEVNA
SHOVOT DISTRICT OF KHOREZM REGION 27 IDUM

Annotation. The scientific papers related to the use of musical works in the course of teaching English. It is noted that the differences, as a rule, are limited to observations and recommendations of a private nature, as well as an appeal to new educational material (previously unused pieces of music). The authors come to the conclusion that the use of songs in foreign language lessons should not be taken as an “educational panacea” or the main teaching method. Listening skills are recommended to be developed using traditional exercises that have been proven over many decades.

Keywords: song, composition, piece of music, foreign language, student, task

In its structure, any song is a creolized text. Such texts include two parts: verbal and non-verbal (not related to the use of natural language). Recently, the scientific and pedagogical community has shown particular interest in the use of such complexes (songs, films, etc.) in foreign language classes.

According to N. S. Khvan, work with a piece of music in an English lesson should include the following steps:

1) verbalization of the grammatical rule, which is to be fixed through this song (at the same time, the teacher should voice unfamiliar vocabulary and translate it so that the implementation of the task is not complicated by a misunderstanding of the components of the general meaning);

2) demonstration of the song text to schoolchildren on a poster or a wide screen, with grammatical difficulties marked in red or other bright colors);

3) analysis of the structure of the work (the number of verses, repetitions of the chorus, etc.), working out the elements of the song text that coincide with musical phrases;

4) voicing the song together with the teacher (slowly, with concentration on problem areas);

5) games with students (individual and group), aimed at postponing the text in long-term memory;

6) the “Teacher-student” game technique (the teacher sings the work in verses, deliberately omitting some words and expressions that students must restore and sing without outside help - moreover, at the right pace and at the right time);

7) dubbing a work with a different key, at a different pace, with a change in musical style;

8) a task of a creative type, giving students the opportunity to come up with their own, “author’s” version of the song.

S. Y. Solovyova points out three key criteria by which song material should be chosen. The first criterion is the authenticity of the songs: the author of the text and the performer must represent a certain linguistic culture. From our point of view, this plays a particularly significant role in English lessons, since it is not native for the creators of many popular songs and for the singers themselves (“ABBA”, “Boney M”, “Ace of Base”, etc.). The American version is often used, which, being very common, is nevertheless often not considered as a reference. According to the criterion of emotional impact, the teacher must take into account the brightness, “interestingness” of the composition, especially music (which correlates with the above recommendation by Y. V. Novikova). The criterion of methodological value, on the contrary, is related to the text component: it is necessary to take into account such factors as the topic of the lesson, the age of the children and their level of language proficiency.

Among English teachers, the work of the famous English group “The Beatles” is especially popular. N. E. Kolonskikh and Ya. S. Ponomarev are advised to refer to their works, using as an example the verbal component of the legendary hit “Yesterday”. This text can be considered as simple as possible, accessible to students with the “A1” level, but this impression is misleading: the text contains grammatical points related to higher levels of language proficiency: (turn “used to”, conjunction “as though”, etc. d.). For this reason, when teaching beginners, it is better to use band compositions such as “Let it Be” and “Yellow Submarine”. It should be emphasized that in some songs included in the repertoire of The Beatles, there are serious grammatical errors - for example, “don’t” instead of “doesn’t” and double negation (in the works “Ticket to Ride” and “Can’t Buy

Me Love” respectively). It is unlikely that the authors, who are well educated native Britons, allowed this out of illiteracy; obviously, it was calculated to produce a certain stylistic effect. And yet, we would not recommend using such compositions in English classes ... The teacher may feel a desire to ask students to find and correct a mistake in the song text. There are similar exercises in many textbooks, but we consider this approach to be unsuccessful from a methodological point of view: memory can retain the wrong option. The risk of this is higher the younger the student and the weaker his language skills. According to T. I. Belik and N. A. Poletaeva, it is better to choose works with a harmonious, consistently developing plot for classes, since they are easier to perceive and remember. In the pop music genre, such songs are not very common: as a rule, emotions are described, not facts.

Let us repeat the main idea of our article stated in the introduction: the use of songs in foreign language lessons should not be taken as an educational panacea or the main teaching method. Therefore, we are not ready to argue with T.I. Belik and N.A. Poletaeva, who consider musical works to be the main catalysts for cognitive activity and enthusiasm for the subject being studied. This situation characterizes the lesson and the teacher himself far from the best. It is also difficult to agree with another author who compares the “musical approach” to learning with a sweet icing enveloping a bitter pill: after all, in an inclusive era, the “pill” of education should not be bitter on its own... In our opinion, a song with all the complementary her exercises - only one note of the pedagogical fugue, which is obliged to emphasize its integrity and balance. We recommend accepting this metaphor and relying on it in the educational process.

Literature:

1. Ерёмина А.С. Комиксы как средства формирования коммуникативной компетенции при обучении иностранному языку на среднем этапе / А.С. Ерёмина // Учёные записки национального общества прикладной лингвистики. – 2015. – № 2 (14). – С. 26–30.
2. Graham S. Comics in the Classroom: Something to Be Taken Seriously [Electronic resource] / S. Graham // Language Education in Asia. – 2011.
3. Khan A. Using Films in the ESL Classroom to Improve Communication Skills of Non-Native Learners / A. Khan // ELT Voices. – 2015.
4. Millington N. T. Using Songs Effectively to Teach English to Young Learners [Electronic resource] / N. T. Millington // Language Education in Asia. – 2011.
5. Murphey T. Music and Song / T. Murphey. – Oxford: Oxford University Press, 2012.

ETIMON ETIMOLOGIYANING OB'YEKTI SIFATIDA

Shaxnoza Jumaqulova

Stajyor-tadqiqotchi, Termiz davlat universiteti
sjumaqulova7@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada etimologiya so'zning kelib chiqishini o'rganuvchi tilshunoslik bo'limi va uning birligi hisoblangan etimon hamda uning ifoda va mazmun plani haqida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Etimologiya, etimon, ifoda plani, mazmun plani

Etimologiya tilshunoslikning juda qadimgi sohasi hisoblanadi. Etimologiya so'z tarkibidagi va uning ma'nolaridagi tarixiy o'zgarishlar, ovoz o'zgarishlari, so'zlardagi morfologik o'zgarishlar qonuniyatlariga asoslangan. Eramizdan avvalgi faylasuf va filologlar ham so'zlarning dastlabki kelib chiqish tarixi bilan shug'ullanganlar. Shu bilan bir qatorda etimologiya yasama, qo'shma va xorijiy tillardan o'zlashtirilgan so'zlar ma'nolari bilan ham shug'ullanadi.

Tilshunoslar so'z paydo bo'lishining dastlabki izini etimon deb atashadi, aslida bu atama eng oddiy morfemalarning asl morfemasini bildiradi. M.V.Ilinning “Образ: Исходные когнитивные схемы и этионы” nomli ilmiy ishida ular turli grammatik sinflar, leksik ma'no va kommunikativ funksiyalardagi so'zlardan paydo bo'lishi ta'kidlangan. Dastlabki barcha nomlangan so'zlarda ajralib turadigan bitta tovushlar birikmasi tasviri aniq bir etimoni mavjud. “Etimon” lingvistik atamasining o'zi yunoncha “ετύμον” ismidan transliteratsiya qilingan. Bu esa, o'z navbatida, “haqiqiy, hozirgi” ma'nosiga ega asosli neytral sifatdir [1]. Etimon atamasining o'zi etimoni aniq ma'lum emas.

Linguo-qiyosiy tadqiqotlar rivojlanishining hozirgi bosqichida XIX asr boshida qo'yilgan muammo – tadqiqotchi ish olib boradigan ma'lum bir til darajasining tarkibiy birligining tashkil etilishi munozarali bo'lib qolmoqda. Turli xil nutq darajalarini chuqur o'rganish nafaqat tillarning qadimgi shakli mavjudligini va aniq ismlarning o'zgarish yo'llarini, mavhum tushunchalarning paydo bo'lishi, shuningdek nutq shaklini qidirish hamda etimon atamasi bilan birga shakl etimoni (ifoda plani) va ma'no etimoni (mazmun plani) bilan tavsiflanadi.

Y.V.Kapranov o'z tadqiqoti davomida “Tilshunoslik atamalari lug'atida” etimon tushunchasi “so'zning birlamchi shakli va ma'nos” sifatida talqin etilganligini va bu E.Makayevning mulohazalarida tasdiqlangan bo'lib, u etimon tegishli ravishda etimologik darajada fonomorfologik va semantik darajada tuzilgan ma'lum bir leksema yoki turli xil tillarda hosil bo'lgan shakllanishlar guruhi uchun manba bo'lgan kompleks ya'ni tovush va ma'no o'rtaсидиги bog'laydigan bo'g'inlardan biri bo'lgan ham shakl etimoni (ifoda plani), ham ma'no etimoni (mazmun plani) mavjudligi bilan tavsiflanganligini, bu tushunchaga erishish uchun ma'lum bir yordamchi qo'shimchalar degan ma'noni anglatilganligini bataysil tushuntirib bergan [2]. Etimonni qayta tiklash tartibi tadqiqotchi tushunmoqchi bo'lgan etimologik qismni aniqlashtirishga bog'liq, chunki etimologik qism qancha chuqur darajada bo'lsa, leksemalarni emas, balki etimonning ildizini yoki tuzilishini tiklash shu darajada samaraliroq va haqiqiy bo'ladi.

Etimonning tuzilishi Ferdinand de Sossyur nazariyasida etimonni lingvistik belgi deb hisoblash mumkinligi to'liq mos keladi deb taxmin qilingan ya'ni bu ikki tomonlama nutq birligi ham shakl etimoni (ifoda plani), ham ma'no etimoni (mazmun plani)ga ega, ya'ni ob'ekt, xususiyat, o'sha paytdagi haqiqat bilan o'zaro bog'liqlikni anglatadi [3].

Etimonning vazifasi universal til vazifa bo'lib, bu o'z navbatida tilning so'z hosil qilish qobiliyati tufayli mavjud tillarning har biriga xosdir. Boshqa so'z bilan aytganda, bu tilning mahsuldar vazifasidir. Yuqorida keltirilgan fikrlarni umumlashtirib, tilshunoslar etimonni qayta tiklashga yo'naltirilgan tegishli ravishda etimologik asosda tuzilgan turli xil tillarda ma'lum bir leksema yoki yasama so'zlar guruhi uchun manba bo'lgan fonomorfologik va semantik kompleks darajalarini, bir tomonidan, ifoda nuqtai nazaridan ma'lum bir etimologik darajadagi asl til (nutq) ning shaklini yoki proformasini o'rnatish, boshqa tomonidan, mazmun jihatidan mavjud bo'lgan shakllardan foydalangan holda tegishli shaklning ma'nosini aniqlashda semantik qayta qurish jarayonlarini ta'kidlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ильин М.В. “Образ: Исходные когнитивные схемы и этионы”. Образ и образность. От образования вселенной до образования ее исследователя. Вып.8. – М.: Московский ежегодник трудов из обществоведческих дисциплин: Сб. науч.тр., 2018. – С.13.
2. Капранов Я.В. Витлумачення терміна “етимон” як знакового утворення прамовного стану. Серія “Філологічна”. Випуск 61. – Київ, 2016. – С.65.
3. Ferdinand de Sossyur. Umumiy tilshunoslik kursi. – T.: Navoiy, 2019. – B.87.

ПРЕСУППОЗИЦИЯ – ТИЛНИНГ ИЧКИ ИМКОНИЯТИ

Хавасхон Шокирова

Фарғона политехника институти доценти

Телефон: + 998932700172

e-mail: shokirovaxavasxon.nurmamatovna@gmail.com

Аннотация: Мазкур мақолада тилнинг ички имконияти ҳисобланган лисоний пресуппозицияни ўрганиш масалалари ёритилган.

Калит сўзлар: лингвистик пресуппозиция, тил воситалари, имплицит мазмун, эксплицит ифода, синтактик структура, семантик структура.

Маълумки, лингвистик пресуппозицияни ўрганишда тилшуносларнинг асосий эътибори унга ишора қилувчи тил воситаларига қаратилди. Негаки, пресуппозицияга ишора қилувчи тил бирликларининг лисоний тадқиқи гап мазмуний тузилишидаги ўзига хос ўзгаришларни аниқлашда алоҳида ўрин тутади. Ҳар бир тилнинг лингвистик пресуппозицияга ишора қилувчи ўз белгилари мавжуд. У.Рахимов лингвистик пресуппозициянинг ўзбек тилидаги ташки сигналларини қўйидагича таснифлайди: 1. Лексик воситалар. 2. Морфологик воситалар. 3. Синтактик воситалар.

Тилшунос пресуппозицияга йўл очувчи лексик воситаларга омоним, синоним ва антоним сўзларни, морфологик воситаларга маълум сўз туркumlаридаги категорияларни ҳамда кўмакчи ва юкламаларни киритади. Синтактик воситалар сифатида сўрқ гаплар, ўхшатишли қурилмалар ҳамда сўз тартибини кўрсатади. Унинг бошқа ишида «пресуппозициянинг лисоний кўрсаткичлари – фонема, морфема, лексема, сўзшакл, сўз бирикмаси, гаплар ишораси» тарзида белгиланади¹. Д.Лутфуллаева эса тасдиқ гаплар таркибида инкор пресуппозицияга ишора қилувчи лисоний воситаларнинг қўйидаги кўринишларини фарқлади: 1. Лексик-грамматик воситалар. 2. Синтактик воситалар.

Д.Лутфуллаева тасдиқ гапда инкор пресуппозицияга ишора қилувчи лексик-грамматик воситаларга кўмакчи, юклама ва айрим боғловчиларни, синтактик воситаларга истакни ифодаловчи уч турдаги синтактик қолипларни киритади². Кўринадики, ўзбек тилида содда синтактик шакл орқали мураккаб мазмунни ифодалашда ёрдамга келувчи пресуппозиция сигналлари хилма хил. Бундай лисоний воситалар муайян нутқ вазиятида пресуппозицияга ишора қилиб, содда гапнинг мазмуний тузилишини мураккаблаштиради. Ҳар бир лисоний восита ўзига хос шаклий тузилишдаги гапларни ҳосил қилишда иштирок этса-да, яширин тарзда кўшимча ахборотни ифодалashi жиҳатидан умумийликка эга бўлади. Бу лисоний воситаларга хос янабирумумий белгишундаки, улароссий ҳоллардагапмазмунигазидбўлган яширин ахборотни юзага келтириб, зидлик муносабатини ҳосил қилади. Пресуппозиция гапнинг ташки структурасида имплицит ва эксплицит ифодага эга бўлади. И.В. Самойлова ҳам бу фикрни қўллаб кувватлайди³. Тилшунос Хоанг Фе эса пресуппозицияни ифоданинг имплицит мазмунига тенглаштириб бўлмаслигини таъкидлайди⁴. Англашиладики, тилшунослар бу масалада ҳар доим ҳам ҳамфир эмаслар. Пресуппозиция барча тилларда кузатилади. У ҳар бир тилда шу тилнинг ички имконияти, ифода воситаларининг ўзига хос хусусияти асосида белгиланади. Бу ҳолат пресуппозициянинг ифодаланиши масаласига

1 Раҳимов У. Лисоний пресуппозиция // Айюб Ғулом ва ўзбек тилшунослиги.- Тошкент.2004.- Б. 58., Раҳимов У. Ўзбек тилида юкламалар пресуппозицияси: Филол. фан. ном. ... дис. автореф.- Самарқанд, 1994.- Б.8.

2 Лутфуллаева Д. Тасдиқ гапларда шаклий-мазмуний номувофиқлик. -Тошкент:Фан,1997. - Б.11-27.

3 Самойлова И.В. Смысл высказывания как совокупность пропозиционального и пресуппозиционального значений / Формальный и содержательный аспекты предложения в германских языках: Межвуз. сб. науч. тр. - Горький. 1988. - Б. 49.

4 Хоанг Фе. Семантика высказывания // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. ХУ1. - М., 1985. - Б.310.; Раҳимов У. Лисоний пресуппозиция // Айюб Ғулом ва ўзбек тилшунослиги. - Тошкент. 2004. - Б. 58. Раҳимов У. Ўзбек тилида юкламалар пресуппозицияси: Филол. фан. ном. ... дис. автореф. - Самарқанд, 1994. - Б. 8; Раҳимов У. Кўрсатилган тадқиқот иши.- Б.9., Лутфуллаева Д. Тасдиқ гапларда шаклий-мазмуний номувофиқлик. - Тошкент: Фан, 1997. - Б. 11-27.

турли ёндашувни юзага келтириши табиий. Бироқ тан олиш жоизки, пресуппозиция гап ташқи структурасида моддий кўринишини тўлиқ намойиш қилмайди. Аммо унинг ташқи сигналлари – ишора воситалари, табиийки, синтактик структурадан ўрин олади. Бу жиҳатдан қараганда, пресуппозициянинг эмас, унга ишора қилувчи тил бирлигининг эксплицит ифодаси хусусида фикр юритиш ўринли бўлади. Бу тил бирлиги пресуппозицияга ишора килса-да, унинг синтактик структурасини акс эттирмайди. Яна бир жиҳат шундаки, пресуппозиция нутқда турли синтактик курилмалар орқали юзага чиқади. Бундай синтактик курилмалар бевосита пропозицияни ҳам акс эттиради. Пресуппозиция орқали англашилувчи аҳборот эса синтактик курилмадан англашилиб турса-да, унинг ташқи структурасига тўла мос келмайди. Бу холат пресуппозициянинг яширин ифодаланиши хусусида фикр юритишга асос бўлади. Бугунги кунда тилшуносликда пресуппозиция хусусида жуда кўп маълумотлар тўпланган. Шу кунга қадар пресуппозиция семантик, прагматик, кенг, тор, лингвистик пресуппозиция, экзистенционал, синтагматик, коннотатив, коммуникатив, логик, лексик, лексик бўлмаган, ноэкзистенционал, якка, умумий, универсал каби турларга бўлиб ўрганилди¹.

Маълум бўладики, пресуппозиция гап курилишида унинг мазмуний тузилиш узви сифатида яширин ифодага эга бўлади. Бу хусусият қадимги шарқ халқларида пресуппозициянинг “лутф”, “турли ишоратларга бурканган нутқ” тарзида талқин этилгани бежиз эмаслигини англатади: 1) маълумки, лингвистик пресуппозицияни ўрганишда тилшуносларнинг асосий ёътибори унга ишора қилувчи тил воситаларига қаратилди. Негаки пресуппозицияга ишора қилувчи тил бирликларининг лисоний тадқиқи гап мазмуний тузилишидаги ўзига хос ўзгаришларни аниқлашда алоҳида ўрин тутади; 2) ҳар бир тилнинг лингвистик пресуппозицияга ишора қилувчи ўз ташқи сигналлари мавжуд². Шунинг учун ҳам тилшуносликда пресуппозиция термини остида муайян жумла таркибида бевосита ифодаланмаган, яширин ҳолда акс этган маъно тушунилади. Пресуппозиция тушунчаси контекстда ушбу жумланинг экстралингвистик субстрати, юзага чиқиши шартшароити тушунчаларини ўз ичига олади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Лутфуллаева Д. Тасдиқ гапларда шаклий-мазмуний номувофиқлик. -Тошкент, Фан, 1997. - 55 б.
2. Нурмонов А. Танланган асарлар. –Т.:Академнашр.2012. I. II. III. жилд.-Б.118. –Б.299.
3. Раҳимов У. Лисоний пресуппозиция // Айюб Ғулом ва ўзбек тилшунослиги. - Тошкент. 2004. - Б. 58.
4. Раҳимов У. Ўзбек тилида юкламалар пресуппозицияси: Филол. фан. ном. ... дис. автореф. - Самарқанд, 1994. - Б. 8.
5. Самойлова И.В. Смысл высказывания как совокупность пропозиционального и пресуппозиционального значений / Формальный и содержательный аспекты предложения в германских языках: Межвуз. сб. науч. тр. - Горький. 1988. - Б. 49.
6. Ҳакимов М. Тагмаъно ва тагбилим хусусида баъзи мулоҳазалар // Ўзбек тили ва адабиёти. - Тошкент. - 2001. - №1. - Б. 33., Архипкина Г.Д. К вопросу об использовании пресуппозиций в семиологическом анализе / Грамматика и семантика предложения: Лингвистическая исследования. - М., 1984. - Б. 4-5.

1 Ҳакимов М. Тагмаъно ва тагбилим хусусида баъзи мулоҳазалар // Ўзбек тили ва адабиёти. - Тошкент. - 2001. - №1. - Б. 33., Архипкина Г.Д. К вопросу об использовании пресуппозиций в семиологическом анализе / Грамматика и семантика предложения: Лингвистическая исследования. - М., 1984. - Б. 4-5.

2 Лутфуллаева Д. Тасдиқ гапларда шаклий-мазмуний номувофиқлик. -Тошкент, Фан, 1997. - 55 б.

СЕМАНИКАНИНГ ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ ВА ТАРАҚҚИЁТИ

Ҳавасхон Шокирова

Қўқон университети доценти

Телефон: + 998932700172

e-mail: shokirovaxavasxon.nurmamatovna@gmail.com

Аннотация: Мазкур мақолада семантиканинг тарихий илдизлари ва тараққиёти, ривожи ҳақида сўз юритилади.

Калит сўзлар: семантика, лексик семантика, лексик категориялар, белги, лексема денотати, прагматик компонент, метатип луғати, семантиканинг ўрганиш объекти.

Семантиканинг тарихий илдизлари ва тараққиёти қадим тарихга эга. Унинг янги даврга қадами ўтган аср бошларига тўғри келди. XX аср бошларида семантика диахроник йўналишдаги тадқиқотларни рад этиб, ўз олдига тушунчаларни синхрон таҳлил қилиш вазифасини қўйди. Аслида И.Трир изланишларидан бошланиб, қайсики, семасиологик ва ономасиологик ёндашувларга асосланиб, мазкур тадқиқотлар лексикология деб атала бошланди¹. Лексик семантика шундай ўрганиш бирлигидирки, у Сепир-Уорф гипотезасининг асосий тимсоли сифатида, бутун дунё тил ўзагидаги лексик категориялар доирасида тан олинди. Лексик семантиканга бўлган бу каби ёндашув унга таъқиқловчи мазмун ва хусусий алоҳидалик бағишлади. Бу эса 90-йиллардаги нашрларда, хусусан, инглиз, немис ва француз, рус тилидаги дарслер ва қўлланмаларда яққол кўзга ташланди².

Семантика (юонча *semantikos*) – билдирувчи, ифодаловчи деган маъноларни англатиб: 1) тил ёки унинг бирон бир бирлиги – сўз, сўзнинг грамматик шакли, фразеологизм, сўз бирикмаси, гап орқали ифодаланадиган бутун мазмун, маъно, ахборот; 2) луғавий унсурлар тушунчаларини билдиради. Бинобарин, семантиканинг ўрганиш обьекти ҳам, асосан, тўлиқ, мустақил маъноли сўзлар ва гапларнинг маънолар тизимиdir. “Белги” атамасини ифодалаган семантика унинг асосчиси ҳисобланган француз лингвисти М.Бреаль томонидан фанга киритилган. 1883 йилда олим ушбу янги атамани таклиф этади ва ундан мактубларида ҳам фойдаланади. Ўн тўрт йилдан сўнг эса унинг машҳур китоби “Essai de semantique. Science des significations” нашр этилади³. XX асрнинг 60-йилларида бу икки атама- семасиология ва семантика яна ҳам фарқланган, мустахкамланган эди. X.Кронассер семасиология атамасини янада илгарироқ, яъни 1826 йилларда тилга олинганини айтиб ўтади⁴. Семантика ҳақидаги тадқиқотлар унинг турли соҳаларини ёритишига хизмат этади⁵. М.В.Никитин тадқиқотларида лексик семантика асосан тарихий аспектда ўрганилади⁶. Қайд этиш жоизки, рус тилидаги бир қатор китоблар мантикий-фалсафий-семантик хусусиятни намоён этади. Тилшунос И.М.Кобозеванинг бу борадаги ишлари “Лингвистик семантика” номи билан тарқалди. Мазкур қўлланма Москва семантик мактаби қарашларини ифодалаганлиги билан ажralиб туради. Семантика тарихи ҳақидаги

1 Trier, Jost. Der deutsche Wortschatz im Sinnlezzirk des significations. Paris: Hachette, 1897.-349 с., Trier H. Der deutche Wortschatz im Sinnbezir des Verstandes. Heidelberg, 1931. Bd.1.s 100-397. Vol.41.

2 Кронгауз М.А.Семантика. —М.: Академия , 2005.-С.9.

3 Breal M. Les lois intellectuelles du langage: fragment de semantique // Annuaire de Γ Association pour Γ encouragement des etudes grecques. — 1883, 17. P. 132-142. Breal M. Essai de semantique. Science des significations. — Paris, 1897.

4 Kronasser H.Handbuchder Semasiologie.Publishedbu Heidelberg:Winter,1952,-p 29; Кронгауз М.А. Семантика. М.: Академия, 2005.-С.6.

5 Апресян Ю.Д. Избранные труды. Том1.Лексическая семантика. М.: 1995. -472с,

Арутюнова Н.Д. Понятие пропозиции в логике и лингвистике. //Изв. АН СССР. Сер.лит. и языка. -1976. -T.35. -№1. -С.46-54., Арутюнова. Н. Д. Истоки, проблемы и категории прагматики . / Н. Д. Арутюнова, Е. В. Падучева // Новое в зарубежной лингвистике / общ. ред. Е. В. Падучевой. – М. : Прогресс, 1985. С-5 – Вып. 16. – С. 13.,Степанов Ю.С. Основы общего языкознания. -М.: Просвещение, 1975. -271 с., Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. -М.: Советская энциклопедия, 1969. - 608 с . Комлев Н.Г.Слово в речи:денотативный аспекты/Н.Г.Комлев.-М.:Издательство МГУ,1992.-216 с., Кронгауз М.А.Семантика. М.: Академия , 2005.-352 с.

6 Никитин.М.В. Курс лингвистической семантики. Издво РГПУим А.И. Герцена, 2007.-819 с.

маълумотлар, лексик семантиканинг барча масалалари: тушунчалар, уларнинг типлари, лексик ва грамматик тушунчалар, сигнификат ва денотатив компонентлар, лексема денотати, прагматик компонент, сўзловчининг адресатга муносабати, семантик майдон корреляцияси, маънодошлик, гипонимия, конверсивлик, ассоциатив муносабат, шунингдек, моносемия, полисемия, омонимия ҳодисалари, эпидигматика мавзуларини ёритади. Унда прагматик компонентлар семантикаси, коммуникативликнинг репрезентация компоненти, метатил луғати, метатилнинг синтаксис, яъни грамматика қисми, гапнинг актуал бўлиниши, метатилнинг семантик кўринишдаги марказий ва периферик қисми каби муҳим масалалар таҳлил этилади. Олима семантика тилнинг умумий қонуниятларини ўрганувчи тил бўлими сифатида унинг асосий муаммоларини морфемадан тўлиқ матнга қадар қамраб олганлигини кўрсатади¹. Бу даврга қадар турлича номланиб келган тадқиқотлар ҳам соҳа ривожига туртки берди². Факат 60-йилларда “семантика” атамаси мустақил ва асосий ўрин эгаллади³. Бу борада семантикада янада маҳсулдор меҳнат қилган инглиз лингвисти Дж. Лайонз ҳисобланади. Бу ўринда 1977 йилда нашр этилган ва ундан бир оз кейин, яъни 1981 ва 1995-йилларда эълон қилинган икки томлик машҳур тўпламларни эътироф этиш кифоя. Дж.Лайонзга тегишли бўлган ушбу китоблар ва бошқа асрлари тил, лингвистика ҳамда лингвистлар ва семантика ҳақидаги маълумотлар мажмуудан иборат⁴. Семантика ҳақидаги кўпчилик ўкув қўлланмалар, дарслклар муаллифлари орасида катта ҳажм ва кўлами билан семантика муаммоларини кўтариб чиқсан тилшуносларнинг ҳам номлари қайд этилганини кўрамиз⁵. Жумладан, алоҳида диққат ва эътиборни ўзининг семантик назарий тадқиқотларига торта олган ва семантиканни янги бир босқичга кўтарган лингвистлардан А.Греймас, Дж. Катц ва Дж.Лич номлари⁶. Соҳадаги“...нотугаллик семантиканни бир қадар мураккаблаштиради, қийинлаштириб, ноқулайликлар келтиради. Бу эса семантикада сифат этишмовчилиги келиб чиқишига сабаб бўлди. Шунинг учун ҳам тақдим этиладиган тадқиқотлар қўшимча янги маълумотлар, қарашлар билан тўлдирилган бўлиши лозим эди, бу унинг структурасини белгилаб берсин”, деб таъкидлаганди Кронгауз⁷. Семантиканинг бошқа фанлар доирасидаги ўрни, алоқаси ва муносабатини ёритиш олимнинг асосий вазифаларидан эди. Унинг ишларида семиотиканинг фалсафа, логика, умумий семантика билан муносабати ҳақида фикр юритилади. Тилшунословнинг “Семантика” рисоласида асосий тушунчалар ва муаммолар, тил вазифаси, тушунча, семантика методлари, тил бирликлари тушунчаси, моҳиятдан белгигача бўлган масалалар кўрилиб, таҳлил этилади⁸. Хуласа қилиб айтганда, тил оламида қадимиий ва ҳамиша навқирон семантика ўзининг бетакорр таҳлиллари билан янада кенгайиб, янги тадқиқотларга замин ҳозирламоқда.

Адабиётлар рўйхати:

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды. Том1.Лексическая семантика. М.: 1995. -472с,
2. Искандарова Ш. Лексикани мазмуний майдон сифатида ўрганиш. -Тошкент, Фан, 1998. -52 б.

1 Кобозева И.М.Лингвистическая семантика.Учебное пособие.-М.:Эдиториал УРСС.2000.- 352 с.

2 С. Ульманн C.The principles of semantics.-1951., Кронассер X .Handbuch der Semasiologie.-1952., Боума Л. The semantics of the modal auxiliaries in contemporary german.-1973, Соатес Ж. The semantics of the modal auxiliaries.-1983., Лукач Г., В.Эллин Semantic and pragmatic language disorders.-1980., С.Сусан Беан. Symbolic and Pragmatic Semantics.-1978., Звегинцева В.А. Семасиология.-1957.<https://booksskake.net>

3 Кронгауз М.А . Семантика. М.,Академия.2005.-С.6.

4 Лайонз Дж.Лингвистическая семантика.М.:Языки славянской культуры,2003.-397с.

5 Palmer F.R.Semantics.Cambridge;New York: Cambridge University Press,1981.164 р., Hofmann D.A. Goal Orientation and Action Control Theory: Implications for Industrial and Organizational Psychology. In: Cooper, C.I. and Robertson,I.T.,Eds.,International Review of Industrial and Organizational Psychology, Wiley, Chichester, 1993.p 193-232.

6 Greimas A.-J. Semantique structural. Recherche de méthode. — Paris, 1966.;Катц Дж. Семантическая теория // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 10. Лингвистическая семантика. — М., 1981.- С. 33 — 49.; Leech G.N. Semantics. — Harmondsworth, 1974.

7 Кронгауз М.А . Семантика. М., Академия. 2005.-С.9.

8 Кронгауз М.А . Кўрсатилган манба. 2005.-352 с.

3. Кобозева И.М.Лингвистическая семантика.Учебное пособие.-М.:Эдиториал УРСС.2000.- 352 с.
4. Кронгауз М.А . Семантика. М.,Академия.2005.-С.6.
5. Лайонз Дж.Лингвистическая семантика.М.:Языки славянской культуры,2003.-397с.
6. Лейчик В.М.Терминоведение. Предмет, методы, структура. М,: КомКнига, 2005.-256 с.
7. Сафаров Ш. Семантика. Т,: Ўзбекистон миллий энциклопедияси давлат илмий нашриёти.2013. 344-б.
8. Степанова Ю.С.Семиотика. Москва.1983.-634 стр.

FEATURES OF INTERPRETATION OF INDIVIDUAL INTERTEXTUAL SPACE IN LITERARY TEXTS

Valiyeva Nargizakhon Zamir qizi

Student of the third English faculty,

Uzbek state World Languages University

e-mail: rakhmankulovanargizakhon@gmail.com

Abdusamadov Zafar Nurmatovich

scientific supervisor, Senior teacher,

Department of General Linguistics, UzSWLU

ABSTRACT: The phenomenon of interdiscursivity, understood as a combination, intersection of several types of discourse that enter into textual and semantic interaction within a single text, has recently attracted the attention of both foreign and domestic researchers. In this article we will analyze peculiarities of interpretation of individual intertextual space in literary texts.

Key words: intertextual space, literary text, interdiscursivity, discourse.

The category of interdiscursivity is considered as the object of research in this paper, and the subject of the dissertation research is the interdiscursive connections that appear in the literary and narrative text.

The origins of the theory of interdiscursivity are seen in the works of the French historian, sociologist, linguist M. Foucault, whose research was continued by the scientists of the French direction of “discourse analysis” M. Pesche, P. Serio, E. Pulchinelli Orlandi. The German sociologist and literary critic J. Link, inspired by the ideas of M. Foucault, created his own concept of interdiscursivity, which is very relevant at the present time. The study of the forms of manifestation of the category of interdiscursivity in a literary and narrative text is connected with the problem of text generation and detection of the meaning of a speech work. In addition, the relevance of this work is determined by the need for a new approach to the interpretation of the individual artistic style of the famous German writer of the 20th century, K. Wolf, taking into account the interdiscursive component.

Interdiscursivity is understood as the dialectical interaction of two tendencies that arise in the process of text generation: on the one hand, the tendency to concentrate elements of a certain type of discourse in their subordination to the internal order specified in the format of this type of discourse, which determines stability/stability and intra-discursive integrity, and with on the other hand, tendencies towards “decentration”, towards “splitting” of a single discursive stream in interaction with other types of discourse.

Intertextuality as a textual category is included in interdiscursiveness according to the principle of the “hyponym-hyperonym” correlation. Intertextuality is subordinated to interdiscursivity and appears to be a phenomenon of a narrower order; interdiscursivity, in turn, is based on intertextuality.

A literary and narrative text is a special interdiscursive formation, the interpretation of which is based on the premise of the possible variability of the ways or forms of interpenetration of various types of fictional and non-fictional discourses within the textual continuum.

In the individual space of literary and narrative texts by K. Wolf, the implementation of the mechanism of interdiscursivity is carried out in two directions: as the interaction of a fictional type of discourse, a “fictional world” created by the author’s imagination, and autobiographical, biographical and political types of discourse, which are non-fictional in nature; and also as integration into the individual artistic discourse of K. Wolf of the elements of mythological discourse, that is, the components inherent in another type of fictional discourse.

As a component of the total interdiscursive space of a literary and narrative text, its intertextual space is considered, which should be considered taking into account the factor of the creative subject. Thus, in a literary-narrative text, intertextuality, within the framework of the traditional approach to the study of this phenomenon, is understood as a process of reintegration, since a literary-narrative text correlates with the texts of works belonging to different subjects of the utterance. Then, intertextuality, which manifests itself as intratextuality itself, or “subjectively centered” intertextuality, should be understood as the process of integration that arises due to the echoes of texts belonging to one subject of the utterance.

The markers of the category of interdiscursivity in the structure of a literary-narrative-text are semantic, referential, properly interdiscursive, symbolic and intertextual markers.

In fact, interdiscursive markers are specific language signals for the introduction of elements of other types of discourse into the structure of the text, that is, “non-discursive elements”. Symbolic markers of interdiscursivity are realized in a literary and narrative text with the help of symbols. Intertextual markers form a special group of interdiscursive markers. Intertextuality in the traditional sense can be explicated in a literary and narrative text through quotations, allusions, parodies, etc. Intratextuality as a “subject-centered” intertextuality is realized in a literary and narrative text with the help of semantic markers, markers-images, markers-motives, functioning within the individual artistic space of K. Wolf.

Thus, in a literary-narrative text, intertextuality, within the framework of the traditional approach to the study of this phenomenon, is understood as a process of reintegration, since a literary-narrative text correlates with the texts of works belonging to different subjects of the utterance. Under intertextuality, which manifests itself as intratextuality itself, or “subject-centered” intertextuality, one should understand the process of integration that occurs due to the overlap of texts belonging to one subject of the statement.

References:

1. Greimas A.-J., Courte J. Semiotics. Explanatory dictionary of the theory of language. / Semiotics. M., 1983. P.483-550.
2. Zalevskaya A.A. Text and its understanding. / Social and humanitarian sciences. Domestic and foreign literature. Ser.6, Linguistics: RJ/RAN INION. M.2002. No. 3. P.30-36

THE HISTORY OF LINGUISTIC TYPOLOGY

Rasulova Zarifa

Student, Uzbekistan State
World Languages University

Abstract: This article describes the early historical part of linguistic typology. It is interesting to follow the evolution of (Western) thought, which can be considered as a preliminary step towards typology. The problem of mental and linguistic universals and predispositions in the perspective of what could be labelled ‘cognitive linguistics’ is dealt with. Georg von der Gabelentz can be considered as the ‘final moment’ in the sketch of the early history of typology. He represents the bridge between two different ways of approaching the complex problem of linguistic typology. Speaking of Humboldt, Bopp, Steinthal, et al., and even earlier of the Modistae – it is seen that grammatical considerations were strictly intertwined with reflection on syntax.

Keywords: linguistic typology, linguistic universals, cognitive linguistics, von der Gabelentz, syntax

It is hard to state when the history of linguistic typological studies properly started. The more so when dealing with the very early phases of this branch of linguistics—just as it is difficult to state when, say, neurology or neurolinguistics began. It can be claimed that linguistics (in its broadest meaning) has been studied for millennia. This isn’t to say that philosophical, moral, and/or religious perspectives didn’t have an impact on how people approached language.

The systematic cross-linguistic comparison that tries to reveal the underlying universal features of human language is referred to as linguistic typology.

Although the Greeks and subsequently the Romans were fascinated with ‘strange’ communities (see Herodotus’ Historai or Tacitus’ depiction of the Germanic tribes), linguistic diversity was never the focus of classical antiquity concern. The theory of ‘parts of speech,’ such as noun, verb, pronoun, and adverb, has undoubtedly been the most important contribution of the “grammatike”. They reflect language categories and have formal characteristics like singular/dual/plural, masculine/neuter/feminine, present/future/past, and so on. As a result, they are specified by formal qualities and endowed with semantic values. Such categories and characteristics have been employed in Western typology for a long time. Because the morphosyntactic structures of Ancient Greek and Latin are so similar, there was no need to establish a comparative study of the two languages (which is often the basis for a typological approach).

The Middle Ages. When new languages were described using Latin grammar, things changed. The consonantal lenition of the Irish phonetic system and the Icelandic vowel system made transcription into the Latin alphabet difficult. Provençal did not follow the Latin system grammatically since it only had two cases. As a result, the problem of many language systems was tacitly raised.

Dante Alighieri (1265–1321) understood that all persons have the potential to speak, yet their languages may differ depending on their natural dispositions. As a result, it was implied that language differentiation is a natural truth, not a result of the Babel sin. Of course, we’re still a long way from linguistic typology, but it’s worth noting that the first step toward linguistic classification had been taken.

The Renaissance. The Renaissance was the period during which the European ‘vulgars’ were standardized, and as a result, the disparity between languages became a topic of discussion. The Grammaticae quadrilinguis partitiones (1544) by Johannes Drosaeus (Jean Drosée), the earliest comparative grammar of French and the three ‘holy languages,’ Hebrew, Greek, and Latin, deserves to be mentioned. Not only were the earliest English and German grammars written in Latin. They did, however, utilise the language’s well-established categories. Whatever the case may be, the cross-linguistic dimension was formed throughout the Renaissance period.

The 17th–19th centuries. The subject of mental and linguistic universals and predispositions will be treated solely to the extent that it has (has) substantial consequences for linguistic typology in its narrow sense in the context of what could be called “cognitive linguistics.”

Franz Bopp’s famous ‘Conjugation System’ (*Über das Conjugationssystem der Sanskritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen, und germanischen Sprache*

[1816])—We may see how philosophical thoughts are inextricably linked to a historical perspective. Bopp's concept was to explore the inner structure of similar shapes by comparing them. In truth, his purpose was to confirm his typological hypothesis that all sentences are created by a subject and its attribute linked by the verb ‘to be’: homo est mortal is the Indo-European languages’ archetypal phrase. Both perspectives are present in the work of Bopp’s admirer Wilhelm von Humboldt (1767–1835), who might be considered a bridge between the Enlightenment rationalistic, more philosophical, and speculative approach to language(s) and the Romanticism of the early nineteenth century.

It's worth noting that typology has always been more than a simple linguistic classification system.

Modern typology. Indo-European studies became the dominant trend in linguistics after Wilhelm von Humboldt, and typology was relegated to a secondary role. In cross-linguistic comparisons, value hierarchies are no longer present.

Conclusion. We might claim that morphosyntactic typology has been the predominant method. On the other hand, during the time period under consideration, phonology and semantics did not receive the same level of attention (nor, to tell the truth, in the following periods).

References:

1. COMRIE, B. (1989). *Language Universals and Linguistic Typology*. 2nd edn. Oxford: Blackwell.
2. GREENBERG, J. H. (1974). *Language Typology: A Historical and Analytic Overview*. The Hague: Mouton.
3. HASPELMATH, M., KÖNIG, E., OESTERREICHER, W., and RAIBLE, W. (eds.) (2001). *Language Typology and Language Universals*, vol. 1. Berlin: Mouton de Gruyter, (iii) ‘History and Prehistory of Universals Research’; (iv) ‘History and Approaches of Language Typology’.

INTERDISCURSIVITY IN LITERARY TEXTS

Valiyeva Nargizakhon Zamir qizi

Student of the third English faculty,

Uzbek state World Languages University

e-mail: rakhmankulovanargizakhon@gmail.com

Abdusamadov Zafar Nurmatoevich

scientific supervisor, Senior teacher,

Department of General Linguistics, UzSWLU

Abstract: Scientists and writers acquire knowledge about the world both in direct dialogue with this world, using rationalistic or aesthetic methods of its development, and in dialogue with the semiotic space of culture. In this article we discuss the issues based on the use of interdiscursivity in literary texts.

Key words: interdiscursivity, literary text, creativity, text, knowledge, metatextual space.

The whole variety of intertextual connections can be combined, in our opinion, into two main types: interdiscursive and intertextual. If discursivity is a property of a text that allows it to be attributed to the metatextual space of a certain type of discourse, then interdiscursivity indicates the intentional use of structural and lexical-semantic features of other types of discourse in the produced text. The actualization of interdiscursive connections implies a “cognitive switching” from one system of knowledge or a typological model of text production to another, which means a transition in the minds of the author, and then the reader, from one type of discourse to another³. Intertextual connections provide for a different mechanism of text and meaning formation. It consists in the explicit reproduction in the language fabric of the created text of other people's words and statements borrowed from specific sources, which are rethought by the author and serve to embody his intention.

The core of a scientist's cultural memory is formed by pretexts, in which disciplinary knowledge of a certain branch of science is recorded. The central place in the “intertextual encyclopedia”¹ of the writer is occupied by motifs and images objectified in literary texts and in works of other types of art.

The use of knowledge stored in the cultural memory of the author of the text ensures the continuity of the scientific and cognitive process, and the traditions of artistic creativity. It allows the scientist and the writer to find their place for the created text in a number of scientific / artistic works. Therefore, interaction with the cultural-semiotic space is for the author “a way of the genesis of his own text”², and the use of the results of this interaction creates a vertical context that indicates the open nature of scientific and artistic discourses and the texts created in them.

Scientific discourse is represented by many specializing types, which differ by branches of knowledge: mathematical, economic, psychological, geographical, legal, etc. A text created in one of the special discourses, as a rule, reveals the linguistic elements of other special discourses. Interdiscursivity has a rational character, since it is due to the tendency inherent in the scientific and cognitive process towards the reintegration of scientific knowledge dispersed in the metatext systems of various special discourses.

Interdiscursive connections can be an integral part of the author's plan of argumentation of scientific theses put forward, containing the scientist's point of view on the object of knowledge or the solution of a scientific problem. Thus, in the philosophical discourse of L. Wittgenstein there is a cognitive switch to other types of discourse precisely in order to substantiate or illustrate certain provisions of his philosophical concept of language.

To illustrate his thoughts, Wittgenstein often resorts to images captured in mythological and artistic discourses. The mention of the names of mythological and literary heroes, accompanied in some cases by intertextual inclusions, testifies to the deliberate switching of consciousness to the worldviews created in myths and classical works of German and world literature.

The source of interdiscursivity when creating a literary text can be any type of discourse, knowledge of which is stored in the cultural memory of the writer. The central place in it is occupied by discourses representing the development of the traditions of artistic creativity. At the same time, one can observe the actualization in the artistic text of the characteristic features of discursive

formations that have developed in special and mass areas of communication: scientific, official business, political, mass media, etc. Intentionally thematicized interdiscursive connections refer to the artistic forms used by the writer to express its aesthetic and worldview position. The functions of these connections in each particular literary text are determined by the creative strategy of the author, since the inclusion of elements of other discourses is always accompanied by their individual author's rethinking in order to extract a new meaning that corresponds to the presented artistic concept of reality.

The aesthetic nature of interdiscursive connections is manifested in two ways of their establishment and artistic expression. One of them consists in borrowing motifs, plots and images already objectified in the semiotic space of culture, which, depending on their source (myths, folklore, fiction, other types of art), create different types of vertical context. At the same time, internal and external interdiscursivity can be traced. The first is caused by the development of a single artistic idea in a number of works by one writer, the second is the correlation of the created artistic text at the motive or plot levels with the metatextual space of artistic discourse external to the literary work of the author, created by writers of different historical eras, national cultures. and literary trends, as well as with works of other types of art, in which the content is expressed by non-verbal or not only verbal semiotic codes, in particular, with works of visual, musical, theatrical, cinematic creativity.

References:

1. Denisova G.V. In the world of intertext: language, memory, translation. - M., 2003. - P. 262.
2. Fateeva N. A. Intertextuality and its functions in artistic discourse // Izvestiya RAN. Series lit. and language. - 1997. - T. 56. - No. 5. - P. 13.

ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛИЙ ТАДКИКОТЛАР: ДАВРИЙ АНЖУМАНЛАР: 7-ҚИСМ

Масъул мұхаррир: Файзиев Шохруд Фармонович
Мусаққиҳ: Файзиев Фаррух Фармонович
Саҳифаловчи: Шахрам Файзиев

Эълон қилиш муддати: 28.02.2022

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000